

GÜNLÜK KULLANIM ÜRÜNLERİNİN SOL EL KULLANIMINA UYGUNLUĞU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Olcay Boratav*
Nur Gürdal**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sol el kullanımı dünya nüfusunun yaklaşık %10' luk bir bölümünü oluştururken, sağ el kullanımına oranla geri planda kalmasının nedenlerini ve günlük kullanım eşyalarının sol el kullanımına uygunluğunu incelemektir.

Araştırmanın amaç ve önemi belirlendikten sonra, primitif dönem ve dinlerde sağ ve sol kavramından başlanarak, bilimsel olarak sağ ve sol el kullanımı, toplumsal çekinceler ve sol el kullanan çocukların eğitimine yansımaları araştırılmıştır. Elde edilen göstergeler doğrultusunda tasarım, ürün-kullanıcı ilişkileri, evrensel tasarım kavramları ele alınmış günlük kullanım ürünlerinin sol el kullanımına uygunluğu ve kullanıcıların yaşadıkları zorluklar karşısında geliştirilen özel üretim ürünler değerlendirilerek kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Sonuç olarak; primitif dönemden günümüze, sol kavramı ve sol el kullanımı farklılık olarak algılanmaktadır. Yapılan birçok bilimsel araştırma göstermektedir ki; gerek çevresel gerek kalıtsal nedenlerle şekillenen el tercihi, sağ el kullanımı kadar, sol el kullanımı da normal bir durumdur. El kullanımının belirginleştiği dönemden itibaren aile de başlayan, okulda devam eden eğitim sürecinde, çocukların farklı bir el kullanımına sahip olduklarını anlamaları ve çoğu günlük kullanım

---

* Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi,
olcayboratav@gmail.com

** Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Ana Bilim Dalı Seramik Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Mezunlu,
ngurdal@gmail.com

ürünlerinde yaşadıkları zorluklar dikkat çekmektedir. İlerleyen dönemlerde bu durum farklılığı kabullenme ve ürünlerin sol el kullanımına uygun olup olmamasına bağlı olarak ürünü tercih etmek ya da etmemek yönünde şekillenmektedir.

Bu noktada; bir ürünün fikir olarak ortaya çıkışından itibaren kullanıcıyla kurduğu iletişim iyi ya da kötü yönde gelişim göstermektedir. Sol el kullanımına uygun olmayan ürünlerin, kullanıcıların karşılaştıkları sorunlar göz önüne alınarak yeniden şekillenmesi söz konusudur. Günümüzde özel üretim adı altında sol el kullanımına uygun ürünler piyasada bulunmaktadır. Ancak her an her yerde ulaşılabilirliği yaygınlaşmış durumda değildir. Sadece bu ürünlerin bulunduğu mağazalar, internet üzerinden satış yapan siteler ve markaların özel üretim ürünleri olarak kullanıcıya erişim amaçlanmaktadır. Fakat tanıtım ve reklamın yeterli düzeyde olmaması kullanıcıya erişim açısından bir engel teşkil etmektedir.

Yapılan araştırma ve incelemeler sonucu, bu tarz erişimin kullanıcı arz- talep ilişkilerini yeterli düzeyde karşılayamadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Evrensel Tasarım, Ürün, Özel Üretim, Ürün Uygunluğu, Sol El

A SURVEY ON THE COMPATIBILITY OF DAILY PRODUCTS FOR LEFT HANDED

Asst. Prof. Olcay Boratav*
Nur Gürdal**

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the reasons why left hand usage is left behind right hand usage and the compatibility of equipment used in daily life for left hand usage despite the fact that it constitutes 10% of the world population. Upon defining the aim and significance of the study, starting from the primitive era considering the right and left concepts in religions, the left and right handedness, social considerations and the impact of left handedness on children's education are investigated from a scientific point of view. According to the data received, design, product-consumer relations and universal design concepts are studied and the compatibility of everyday life products for left handed and the special products designed by regarding the troubles of left handed people are evaluated to set a conceptual frame.

Consequently, from the primitive era to today's world, left as a concept and left hand usage are regarded as a diversity. As many scientific researches showed, the preference on being left or right handed is developed because of both social and genetic conditions, and being left handed is as natural as being right handed. After the preference for hand usage

---

*Gazi University, Faculty of Art and Design,
olcayboratav@gmail.com

**Gazi University, Institute of Education Sciences Department of Applied Arts Ceramic Education Science
Master Graduate
ngurdal@gmail.com

becomes clear, in their education lives starting in the family and continuing in school, the children understand that they use their “other” hand, thus have difficulties on using daily products. After that, they accept this difference and they choose the products based on whether they are compatible to left usage or not.

At this point, the relationship between the product and the user is shaped based on good or bad experiences. The products that are not comfortable for left handed consumers are redesigned regarding the problems faced by the consumers. In today’s world, there is a market called special production that is exclusively for left handed. Nevertheless, it is not commonly accessible. It is limited to some shops and online shopping sites which only sell those type of products. However, there is a limited access to consumer because of the insufficient promotion and advertisement.

As a result of the surveys and the researches done on this subject, it has been concluded that this kind of marketing does not meet offer-demand.

Keywords: *Design, Universal Design, Product, Special Production, Compatibility, Left Hand*

GİRİŞ

Primitif dönemde sağ ve sol kavramları sembolik anlamlar taşımaktaydı. Henüz okuma yazması olmayan primitif dönem insanları günlük olaylardan doğa olaylarına birçok durumu sembolik olarak anlamlandırmakta ve açıklamaktaydılar. Güneşin doğuşundan, ölülerini gömme şekillerine kadar sağ ve sol kavramlarının etkilerini bu dönemde görmek mümkündür. Böyle bir ayırım yapılmasını gerektirecek iyi veya kötü ayırımında, ölümden veya yaşamda, sıcakta veya soğukta kısacası doğada böyle bir sağ ya da sol ayırımı yoktur. Bu ayırımı yaratan insan beynidir. Ve hayatın her alanında bu ayırımı keskin bir şekilde yaratmıştır.

Primitif dönemde olduğu gibi dinlerde de sağ ve sol kavramları aynı şekilde anlamlandırılmıştır. Bütün dinlerde sağ iyi ve kutsal olanla eşleştirilirken, sol kötü ve lanetli olanla eşleştirilmiştir.

1. Sol El Kullanımının Bilimsel Olarak Açıklanması

Bilimsel olarak bakıldığında ise; günümüze kadar yapılan araştırmalarda, el tercihinin birçok etkiyle oluştuğu görüşü hakimdir. Bu süreçte en çok karşılaşılan genel kanı ise, sol el kullanımının bir eksiklik göstergesi olduğudur. Cinsiyet hormonları, beyin yarıkürelerinin anatomik farklılıkları, genetik faktörler, toplumsal farklılıklar ve çekinceler el tercihinin etkilemektedir.

El kullanımı, ile ilgili yapılan araştırmalar dünya nüfusunun %10'unun sol elini kullandığını göstermektedir. Eski çağlarda ise, sağ ve sol el kullananların oranının eşit sayılabilecek bir orana sahip olduğu ise çeşitli çalışmalarda yer almaktadır.

Sarasin, çalışmasında eski çağlara ait alet buluntularından anlaşılabilirdiği üzere, o çağlarda sağ ve sol el kullanımının aşağı yukarı eşit bir orantıya sahip olduğunu vurgulamıştır (Sarasin'den Aktaran Weber, 2007, s. 17).

Daha sonrasında yapılan araştırmalar da ise, zaman içerisinde bu oranın sağ el kullanımı yönünde arttığı doğrultusundadır.

Kültürlerarası yapılan çalışmalarda sağlaklık oranı %90 olarak bulunmuştur. Sağ el tercihinin toplumda bu kadar yaygın olması, tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Yeni ve küçük aletlerin, büyük ve çok amaçlı aletlerin yerini aldığı paleolitik döneme ait araçlar (ev- araç gereçleri, silahlar vb.) incelendiğinde bu aletlerinde sağlaklarca yapıldığı görülmektedir. Tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar el tercihinde sağ tarafın üstünlüğü tartışılmaz bir gerçektir (Soysal, Arhan, Aktürk ve Can, 2007, s. 64).

Günümüzde ise yapılan bilimsel araştırmalar el tercihinde beyin yarım kürelerinin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Tartışılmaz bir simetriye sahip olan insan vücudu el tercihinde asimetric çalışmaktadır. Beynin sol tarafı vücudun sağ tarafını kontrol ederken, beynin sağ tarafı vücudun sol tarafını kontrol etmektedir. El tercihi de beyin yarım kürelerinin kullanımına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

İki beyin yarım küresi birbirine sinir lifi demetleri ile bağlanmıştır. Bu bağlantılar işlevsel bü-

tünlüğü sağlamaktadır. Her beyin yarım küresi bir diğerinin ayna hayali olarak görünmektedir. Fiziksel olarak simetrik bir yapı göstermektedir. İnsan vücudun da dış görünüşü olarak sol ve sağ vücut yarımları arasında simetrik bir yapı vardır. Vücudun temel hareket ve duyu kontrolünü gerçekleştiren beyin yarım küreleri bu kontrolü çapraz bağlantılarla sağlamaktadır (Gündoğan, 2005, s. 333).

Sağ ve sol el kullanımı beynimize bağlı ve doğuştan belirlenmiş durumdadır. El gelişimi sırasında bir baskı uygulandığında dahi beyindeki durum ters yüz edilememektedir. Beyin yarım kürelerinin hangisinin baskın olduğu hakkında da el tercihi önemli bilgiler vermektedir.

Hemisferik¹ asimetrinin sonucu olarak ortaya çıkan yüzlerce davranışsal asimetri tanımlanmış olsa da en belirgin el tercihidir. Lateralizasyonun² kabaca belirlenmesinde, el tercihinin değerlendirilmesi gerekmektedir. El dominansı³ ile hemisfer dominansı arasında, doğrudan ilişki bulunmaktadır. Böylelikle, baskın olarak kullanılan beyin bölgesi saptanmaktadır (Soysal vd., 2007, s. 62).

Bu noktada, el tercihinde belirleyici olan etkenlere değinmek gerekmektedir. Bu etkenleri genetik ve çevresel olarak 2 grupta incelemek mümkündür.

Sol el kullanımını genetik faktörlere bağlayan araştırmacılar bu durumu çeşitli yollarla anlamlandırmaya çalışmışlardır.

Solyanlılığın kalıtım yoluyla oluştuğu düşüncesinde hareket ederek yapılan bazı incelemelerde, sağ ellerini kullanan anne- babaların çocuklarının %10' undan daha azı solak olurken, bu oran sol elini kullanan ebeveynlerin çocuklarında %35' i aştığı belirtilmektedir. Bununla birlikte yapılan araştırmaların bazılarında, sağ veya solyanlılığın soya çekimle ilgisinin pek şüpheli olduğunu ileri sürmektedir (Valentina ve Wagner' dan Aktaran Yolcu, 2010, s. 74).

El tercihinin etkileyen bir diğer faktörde çevresel etkenlerdir. Döllenmeden itibaren, mevsimsel etkilerin, anne yaşı, doğum süreci, erken doğum ve kültürel farklılıkların el tercihi yönünde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Hamilelik dönemi dokuz ay gibi uzun bir süreyi kapsadığından, beyin gelişimini etkileyecek pek çok dış etken söz konusudur. Örneğin; korteksin gelişimi hamileliğin büyük bir kısmını kapsamakta ve doğumdan sonraki dönemde de bu gelişim sürmektedir. Bu nedenle, annenin beslenmesinin, radyasyona maruz kalmanın, madde ve alkol kullanımının lateralizasyonun örüntüsünde farklılıklara yol açabileceği düşünülmektedir (Soysal vd., 2007, s. 63).

Sağ el kullanımına uygun olarak hazırlanan yaşam koşulları, sol el kullananlar için eksi yönde etki etmektedir. Aynı zamanda sağ hemisfere bağlı eşgüdüm düzeyinin düşük olması, trafik kazalarında sol el kullananların oranının yüksek olduğunu yapılan araştırmalarda ortaya konmaktadır.

¹ Hemisfer: 1. Yarı küre, yarı parça. 2. Beynin iki yarı küresinden her biri (İlhan, Ünsar, Kostak, Koç & Sançar, 2013).

² Lateralite: 1. Vücudun ya da bir yapının yamı ile ilgili. 2. Beynin baskın olduğu tarafı belirtmek için kullanılır (İlhan vd., 2013).

³ Dominans: Üstünlük, bir şeyin diğerine göre daha etkili ve baskın olması (İlhan vd., 2013).

El tercihi ile trafik kazaları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, solakların daha fazla kaza yaptıkları belirlenmiştir. Bu bulgu, solaklardaki koordinasyon bozukluğu düzeyinin belirlenmesinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Coren ve Halper, solak pilotların, uçuş performansı bakımından büyük bir risk grubu oluşturduklarını ve askeri uçakları kullanmayı çok zor öğrendiklerini belirlemişlerdir (Soysal vd., 2007, s. 65).

Solakların birçok günlük kullanım eşyasını kullanmada yaşadığı zorluğun yanı sıra, sağ el kullananlara göre 8- 10 yıl daha az yaşadıkları, boşanma ve çok eşlilik gibi durumları daha çok yaşadıklarını ortaya koyan çalışmalarda mevcuttur.

2. Tasarım ve Ürün-Kullanıcı İlişkisi

Yaratıcılık ile ilgili bir çok tanım bulunmaktadır. Birçok araştırmacı bu konuya farklı açılardan yaklaşmakla beraber aslında ortak bir noktada buluşmaktadırlar. Bu ortak nokta “yenilik” kavramıdır. Yaratıcılık ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında bu ortak nokta açıkça görülmektedir. Kimi araştırmacılar yaratıcılığı sezgisel bir süreç olarak tanımlarken kimi araştırmacılar zeka ve kişiliğe dayalı bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Yolcu, çalışmasında birçok yaratıcılık tanımından yola çıkarak şu tanımı yapmaktadır; Yaratıcılık; bireyin bir ihtiyaç ya da sorun karşısında, önceden var olmayan ya da benzeri bulunmayan yollar aracılığıyla yeni bir yol ve yöntem bulabilme yeteneğidir (2010, s. 34).

Bu tanımdan yola çıkıldığında, yeni olanı bulabilmek için öncelikli olarak yeniliğe olan ihtiyacı fark edebilme öngörüsü, deneme yanılma yoluyla ve cesaret ile üretmek gerekmektedir. Bu süreç, tüm detayları en ince ayrıntısına kadar düşünme ve titiz bir çalışmayla sonuca ulaşmayı kapsamaktadır. Yeninin hazırlanması ve eskinin elden geçirilmesi için, ihtiyaç olan yöne kanalize edilmiş bir yaratıcılık sürecinden bahsedilmektedir.

Tüm bu aşamaları, önemli bir adım olan tasarım, bu tasarımın ürüne uygulanması ve kullanıcıyla kurduğu ilişki takip etmektedir.

“Yaratıcılık” kavramının hizmet ettiği alan, teknoloji ve endüstri alanına girdiğinde, ölçüt olarak karşımıza “ürün” kavramı çıkmaktadır. Bir ürün tasarımı, yaratıcılık, tasarım, üretim ve kullanıcıya doğru şekilde ulaşma aşamalarını kapsamaktadır.

Eski olanın eksiklerini fark etme ve yenileme, yeni olana ihtiyacı hissetme ve farklı olanı bulabilme öncelikle yaratıcılığı işaret etmektedir. Yaratıcılıkla başlayan bu uzun süreçte, ortaya çıkması planlanan ürünün kavram olarak soyuttan somuta var olmaya başladığı nokta tasarım olarak belirtilebilir.

Tasarım aşamasının iyi ya da kötü bir kavramla başlaması, daha sonraki süreçlerde yola çıkan kavramın iyileştirilmesi ve üretime uygunluğu üzerine yoğunlaşarak devam edilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle önemli olan tasarım süreci, günümüz koşullarında gelişen teknolojiyle daha hızlı bir şekilde yol almaktadır.

Gelişen teknolojiyle orantılı olarak, artan ihtiyaçlara ve talebe cevap verebilmek tasarımcı için daha zorlu bir süreci ifade etmektedir. Rekabet ortamının artmasıyla firmalar kullanıcı is-

tekerleri doğrultusunda üretim yaptıkları gibi yeni ürün tasarımlarıyla da fark yaratarak rakiplerinden önde olmak istemektedirler. Bu nedenle üretimi en uygun mal edip kaliteden de ödün vermeden kullanıcıya ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Yola çıkılan düşünceden sonraki aşamalar, tasarımdan üretime kadar daha ayrıntılı bir çalışmayı beraberinde getirmektedir. Öncelikli olarak amaç, sonuç olarak ortaya çıkacak ürünün başarılı olmasıdır. Bu başarının yakalanabilmesi belirli bir süreci kapsamaktadır.

Bu aşamalar, ürünün kullanıcıyla doğru iletişim kurabilmesi için önem arz etmektedir. Kullanıcının ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermesine, üretim için uygun bir yapıya sahip olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Aksi halde üretim maliyetlerinin yükselmesi, sorunlu bir ürün ortaya çıkması halinde de kalitenin düşmesi gibi etkenler söz konusu olabilmektedir. Ürünün az parçalı olması, parçaların birbiriyle uyumlu olması, kullanıcının rahat anlayabileceği ve zarar görmeyeceği ürünler ortaya çıkarmak gerekmektedir. Bu üretim aşamalarını tanıtım ve satış takip etmektedir.

Ürün kullanıcıya ulaştıktan sonra ise en önemli süreç olan ürün-kullanıcı ilişkisi başlamaktadır. Ürünün kullanıcıda nasıl bir etki yaratacağını sürecin en başından tahmin edebilmek pek mümkün olamayabilir. Her ürünün belirli bir kullanıcı kitlesine hitaben tasarlandığı, üretildiği ve piyasaya çıkarıldığı düşünüldüğünde, benzer diğer ürünlerden ayrılarak öne çıkması ve istekleri tam olarak karşılaması gerekmektedir.

Ürünün kullanıcı tarafından, doğru algılanması, beğenilmesi ve tercih edilmesi ürünün kullanıcıyla iletişim içerisinde olduğunun göstergesidir. Bir tüketici ve kullanıcı olarak insanlar, ürünleri algısal olarak ele almaktadırlar. Ürünler tasarımlarıyla işe yararlık, dayanıklılık, kadınsı ya da erkeksi olma gibi işlevsel özellikleri kadar yan anlamlar ya da kişisel anlamlarda taşıyabilmektedirler. Ürünün temel kullanım alanı dışında, sosyo- kültürel ve psikolojik özellikleri de bünyesinde taşımaktadır.

Psikoloji, insan gereksinimlerinin nasıl güdülendiğini araştırırken bunu kademelendirmekle çözmeye çalışır. Bireyler seviyesinde ele alındığında; ilk temel ihtiyaç bireye neyi, ne şekilde yapması gerektiğinin önceliğini sıralıyorsa o ihtiyaç karşılanana kadar diğer ihtiyaçlar ikincil dereceden kademelendirilmektedir. Ancak temel ihtiyaçların karşılanması durumunda seçici olabilmek ya da ikincil dereceden öneme sahip olan ihtiyaçların gerçekleştirilmesi mümkün kılınmaktadır (Elçioğlu ve Bayrakçı, 2009, s. 82).

Doğru bağdaştırmalar kurabilmek adına, bir tasarımın kimin için ve ne amaçla yapıldığı daha önemli bir hal almaktadır. Yanlış bağdaştırmalar söz konusu olduğunda ise, ürün ile kullanıcı arasında iletişimsizlik ve yanlış yorumlanmaya yol açabilmektedir. Bu noktada, sol el kullanımına uygun olmayan günlük kullanım ürünlerinde bir yanlış yorumlama ve bundan kaynaklı bir iletişimsizliğin varlığından söz etmek mümkündür.

Eğer tasarımcılar, solakların bir ürünü kullanıp kullanamayacaklarını dikkate almayı unuttular ve sonunda ürünün solaklar için kullanışsız olduğunu görmezlerse bu ürün yalnızca sağaklar için yapılmaya devam edecektir. Bununla beraber sorunun bir kısmı da sağak dünyaya

uyum sağlamayı çok güzel beceren ve Perroski' nin dediği gibi “Solaklara özel aletlere ihtiyaçlarını yeterince ifade etmeyen solaklardan kaynaklanmaktadır (Mcmanus, 2005, s. 392).

Bu süreç, günlük kullanım ürünlerinin geçmişte var olan teknoloji olanakları ile belli bir standardı gözeterek piyasaya sunulmasından ve kişisel farklılıkları göz ardı etmesinden kaynaklanmaktadır. Sol el kullanan kişilerin ürünlerle doğru iletişim sağlayamaması fakat başka bir tercih söz konusu olmadığından var olana alışması ve kabullenmesini gerektirmiştir.

Kullanıcı olarak, bir ürünü tercih edip satın alana kadar farkında olmasak da bir süreçten geçmekteyiz. Sosyo- kültürel ve psikolojik etkenler, beğenilerimiz, ihtiyaçlarımız, o andaki algılarımız bizi ürüne yönelten ve almamıza ya da almamamıza sebep olan durumu ortaya çıkarmaktadır. Ürünün tasarlanma sürecinden kullanıcıya ulaşma sürecine kadar anlambilimsel, göstergibilimsel birçok alandan faydalandığımızı, reklam sektörüyle kullanıcıya farklı olma, bir gruba ait olma vb. birçok durumun sunulduğunu görmekteyiz.

En başta da belirtildiği üzere kullanıcının ürünü tercih edip alması her zaman doğru bir iletişim kurulduğunu göstermemektedir. Günlük kullanım ürünlerinden birçoğunun sol el kullanımına uygun olmadığı için kullanıcısıyla doğru iletişim kuramaması bu duruma verilebilecek en iyi örneklerdendir. Özel üretim olarak kullanıcıya sunulması, her an her yerde bulunamayışı kullanıcılar için bir sorun teşkil etmektedir.

Bu açıdan baktığımızda, sol el kullanımının doğal bir süreç olarak gelişmediği durumları da göz ardı etmemek gerekmektedir. Bir kaza ya da herhangi rahatsızlık sonucu sol el kullanmak zorunda kalan bireyler için de bu durum oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle kişilerin farklı özelliklerini ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran tasarımlar yapmak gerekmektedir.

Kullanıcıların sosyo- kültürel, psikolojik, ekonomik vb. durumları ürün tercihlerinde farklılık göstermektedir. Ürün yelpazesinin geniş olması, aynı ürünü farklı fiyat aralıklarında, kalitenin artması ya da azalması doğrultusunda, her an her yerde bulabilmek mümkün gözükmemektedir. Ancak kullanıcıların tercih öncelikleri göz önüne alındığında, fiziksel özelliklerin de önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Bu noktada ise evrensel tasarım kavramı öne çıkmaktadır.

3. Evrensel Tasarım ve Sol El Kullananlar İçin Üretim

Evrensel tasarım kavramı ilk olarak 1950' li yıllarda engellilik konusunun gündeme geldiği dönemde ortaya çıkmıştır. Engelli bireylerinde diğer bireyler gibi yaşam alanlarında zorluk çekmeden yaşayabilmeleri ve bu yönde tasarımların yapılması fikri ağırlık kazanmıştır.

Evrensel tasarım herkese, her nesneye ve her zaman erişilebilirliği sağlamaktadır. Bu yüzden “herkes için tasarım” olarak da adlandırılmıştır. Engelli bireylerin yaşadıkları güçlüklerden yola çıkılarak tanımlanmış olsa da, sonrasında geniş bir alana yayılmış ve tüm bireyler için kullanılabilirliği ve erişilebilirliği olan ürünler, mekanlar tasarlamaya odaklanılmıştır.

Evrensel tasarım, hiçbir ayırt edici özellik gözetmeden herkes için çözüm önerisi sunar. Kadın, erkek, engelli, engelsiz, sağ el ya da sol el kullanan bireylerin taleplerine cevap verecek şekilde tasarımlar (ürün-mekan) sunmayı amaçlamaktadır.

Hacıhasanoğlu çalışmasında, Cavington ve Hannah tarafından evrensel tasarım için belirledikleri 6 farklı ölçütü şu şekilde aktarmaktadır:

1. Olabilecek en fazla sayıda kullanıcıya saygınlık ve bağımsızlık sağlayan,
2. Ürünün bütünlüğünü tehlikeye düşürmeden kullanıcı özel gereksinmelerine uyum sağlayan,
3. Estetik olarak başarılı,
4. Optimum gereksinme düzeyinde başarı (performans) gösteren,
5. Tüketicilere bilgi veren,
6. Sürdürülebilir olan tasarımdır (Cavington ve Hannah' dan Aktaran Hacıhasanoğlu, 2003, s. 96).

Günlük kullanım eşyalarının sağ el kullanımına uygun üretilmesi ve çoğu zaman sol el kullanımının göz ardı edildiği görülmektedir. Primitif dönemden itibaren bir farklılık simgesi olarak algılanan sol el kullanımı bilimsel araştırmaların ve gelişen teknolojinin ilerlemesiyle bir damga(stigma) olma durumundan sıyrılmıştır. Günlük hayatta karşılaşılan sorunları en aza indirmek için, ürünlerin sol el kullanımına uygun hallerinin piyasada bulunabilir duruma geldiği söylenebilmektedir.

Sol el kullanan bireyler, sağ el kullananlar için yaratılmış bir dünya da yaşamaktadır. Birçok insana kullanımı çok kolay gelen günlük kullanım ürünleri, sol el kullananlar için çoğu zaman kullanımı zor ürünlere dönüşebilmektedir. Var olan ürünlere alışmak, kendi önceliğini bir kenara bırakmak anlamına gelmektedir. O nedenle, evrensel tasarım prensipleri doğrultusunda üretilmiş olan özel ürünler, sol el kullanan bireyler için önem taşımakta ve doğal olan farklılıklarını olması gerektiği gibi yaşamalarına olanak sağlamaktadır.

Çocukluktan itibaren en çok karşılaşılan sorun, ilkokul çağında doğru yazı yazma duruşunu sağlayabilmektir ve bunun için kalemi düzgün tutuş ve kavramayı sağlamak gerekmektedir. Stabilo markası, sol el ve sağ el için kolay tutuş ve kavramayı sağlayacak özelliğe sahip "easyergonomi" serisi ürünlerini "doğru tutuş güzel yazım" sloganıyla piyasaya sunmuştur (Görsel 1-2).

Görsel 1. Stabilo "Easyergonomi" serisi kalemler

Görsel 2. Stabilo "Easyergonomi" serisi boya kalemleri, 2015

Bir diğerk günlük kullanım ürünü olan makas, sol el kullananların zorluk yaşadığı ürünlerden biridir (Görsel 3). Mcmanus (2005) alışmasında “makas tam bir baş belasıdır” demektedir. Bunun nedeni, sağ el kullanımına uygun olarak tasarlanan makasların hem tutacak yerleri hem de bıçak yönleri sol el kullanımına uygun değildir ve bir şekilde tutacak yerleri ayarlayabilseniz dahi bıçak yn sol el kullanımına uygun olmadığı için kestiğiniz nesneyi, çizgiyi görmeniz olanaksızdır. Bu durumun beraberinde getirdiği ya sağ elinizle kesmeyi öğrenmeniz gerektiği ya da makasla hiç bir şey yapmamanız gerektiğidir.

“8 yaşındayken ğretmenlerimden biri kimin daire kesmede ona yardımcı olabileceğini sordu. Ben gönüllü oldum. Kestiğim dairelerden birini ona gösterdiğimde bana kızdı ve düzgün kesmediğimi söyledi. Yeni fark ettim ki, eğer sağaklar için olan makası kullanıyorsanız bıçakların üstüne dikkatle bakmazsanız kestiğiniz çizgiyi göremiyorsunuz”(Mcmanus, 2005).

Görsel 3. Fiskars Classic sol elle kullanım için genel amaçlı makas.

Fotoğraf makinesi kullanımını da sol el kullananlar için bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle kullanım esnekliği sağlayan tasarımlar önem kazanmaktadır. California Üniversitesi Endüstriyel Tasarım ğrencisi Erin Fong sol el ve sağ el kullanımına uygun fotoğraf makinesi tasarlamış ve Canon firması bu ürünün üretimine başlamıştır (Görsel 4-5).

Görsel 4. Sağ ve sol el kullanımına uygun olarak tasarlanmış fotoğraf makinesi.

Görsel 5. Sağ ve sol el kullanımına uygun olarak tasarlanmış fotoğraf makinesi.

Cezvelerin ağız kısımlarının sağ el kullanımına uygun olması sol el kullananların cezve kullanımında zorluk çekmesine neden olmaktadır. Hisar markası sol el kullanımına uygun cezvelerini özel üretim olarak piyasaya sunmaktadır (Görsel 6).

Görsel 6. Hisar sol el kullanımına uygun cezve

Mutfak ürünlerinin de sağ el kullanımına uygun olması sol el kullananlar için büyük bir zorluk nedenidir. Kesici aletlerin tutacak yerlerinin sol ele tam oturmaması ve kavranamaması küçük de olsa kazalara yol açmaktadırlar (Görsel 7).

Görsel 7. Sol kullanımına uygun tasarlanmış mutfak gereçleri

Kol saatlerinin sola takılması solak bir birey için saatin ayar aparatının tam bilek kısmına gelmesi ve yazı yazarken ya da sol el ile başka bir iş yaparken zorluğa neden olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun çözümü bir solak için ya saati sağ bileğe takmak ya da aşağıdaki

örnekte olduğu gibi özel üretim bir saat sahibi olmaktır. Ayar aparatının yerinin değiştirilmesi saati solak bireylerinde kolay kullanımını sağlamaktadır (Görsel 8).

Görsel 8. Solak Kol Saati.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, sol el kullanan bireyler, sağ el kullananlar için yaratılmış bir dünya da yaşamaktadır. Birçok insana kullanımı çok kolay gelen günlük kullanım ürünleri, sol el kullananlar için çoğu zaman kullanımı zor ürünlere dönüşebilmektedir. Var olan ürünlere alışmak, kendi önceliğini bir kenara bırakmak anlamına gelmektedir. O nedenle, evrensel tasarım prensipleri doğrultusunda üretilmiş olan özel ürünler, sol el kullanan bireyler için önem taşımakta ve doğal olan farklılıklarını olması gerektiği gibi yaşamalarına olanak sağlamaktadır.

SONUÇ

Primitif dönemden başlanarak sağ ve sol kavramlarına tüm yönleriyle ele alındığında görülmektedir ki; “sol” kavramı ve “sol el” kullanımı bir farklılık olarak algılanmıştır. Geçmiş dönemlerde bu farklılık olumsuz bir algı yaratırken, günümüzde bu farklılık biraz daha alışılmış ve yadırganmaz bir durum haline gelmiştir.

Sağ el kullanan bireyler için düzenlenmiş bir dünya da sol el kullananların günlük kullanım eşyaları ile kurabildikleri ilişkinin de sınırlı olduğunu görmek mümkündür.

Sonuç olarak; bir ürün fikir olarak ortaya çıkışından itibaren belli bir kullanıcı kesimine hitap etmektedir. Kullanıcıyla kuracağı iletişim tam olarak bilinemese dahi ihtiyaçlara karşılık verdiği sürece talep görecektir. Evrensel tasarım prensipleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, herkes için kullanılabilirlik ve ulaşılabilirlik söz konusudur. Ancak çalışma süresince görülmüştür ki, sol el kullananlar için üretilen günlük kullanım eşyaları için bu durum söz konusu değildir. Ürünler “özel üretim” adı altında kullanıcıya sunulmakta ve bazı ürünler sadece solaklara uygun olduğu için benzeri ürünlerden daha yüksek fiyata satılmaktadır. Satış yerlerinin kısıtlı olması ve bu nedenle her an ulaşılabilir olmaması kullanıcının ürüne ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Reklam ve tanıtımın yetersiz kalması da, hitap edilen kullanıcı kesiminin ürünün varlığından dahi haberi olmaması durumunu beraberinde getirmektedir.

Evrensel tasarım prensiplerinin sol el kullanımına uygun günlük kullanım eşyalarında tam anlamıyla ve verimli şekilde uygulanamamakta olduğu görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda değerlendirildiğinde;

1. “Evrensel Tasarım Prensipleri” tasarım ve üretim aşamalarında dikkate alınmalıdır.
2. Tasarım ve üretim alanında her bireyin farklı fiziksel özellikleri olduğu ve bu doğrultuda ihtiyaçları bulunduğu daha çok göz önüne alınmalıdır.
3. Hitap edilen kullanıcı kesiminin ihtiyaçları doğru analiz edilmeli ve tasarım daha fikir aşamasındayken çıkacak sonuç ürün iyi değerlendirilmelidir.
4. Ürün- Kullanıcı ilişkisine bakıldığında, farklı fiziksel özelliklere sahip kullanıcıların aynı kolaylık ile ürünü kullanabilir olmalarına dikkat edilmelidir.
5. Üretim aşamasında, farklı bir ürün üretimi maliyet olarak artı yönde fark yaratıyor olsa da , ürün- kullanıcı ilişkisi ön planda tutulmalıdır.
6. “Özel Üretim” olarak piyasaya sürülen ürünler maliyet olarak diğer ürünlere oranla daha yüksek fiyata satışa sunulmaktadır. Kullanıcının ürüne ulaşımı maliyet açısından ayrıca değerlendirilmeli ve maddi olarak da kolay ulaşılabilirlik sağlanmalıdır.
7. Ürünlerin kullanıcıya ulaşmasını sağlayacak olan satış noktaları çoğaltılmalı ve kolay erişilebilirlik sağlanmalıdır.

8. Reklam ve tanıtım iyi organize edilmeli ve kullanıcılar ürünün varlığından ve özelliklerinden haberdar edilmelidir.

9. Üretim ve tanıtım maliyetleri, satış oranları, bir azınlık olarak görülen kesime hitap etme durumu geri planda tutulmalı, her an her yerde herkes için tasarım fikri ön plana çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Elçioğlu, M., Bayrakçı, O.(2009). Endüstri Tasarımında Karşılama Kavramı. *Tasarım + Kuram Dergisi*, 5 (8), 81- 94. Erişim: 28 Mayıs 2015, <http://tasarimkuram.msgsu.edu.tr/index.php/tasarimkuram/article/view/69>

Gündoğan, N. (2005). Öğrenme ve davranışlarda sol ve sağ beyin yarım kürelerinin fonksiyonel asimetrisinin önemi (lateralizasyon). *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*. 25, 333-336. Erişim: 28 Mayıs 2015,

<http://www.turkeyklinikleri.com/article/en-ogrenme-ve-davranislarda-sol-ve-sag-beyin-yarim-kurelerinin-fonksiyonel-asimetrisinin-onemi-lateralizasyon-36244.html>

Hacıhasanoğlu, I. (2003). Evrensel Tasarım. *Tasarım+ Kuram Dergisi*. 2(3). 93-101. Erişim: 28 Mayıs 2015, <http://tasarimkuram.msgsu.edu.tr/index.php/tasarimkuram/issue/view/2>

Mcmanus, C. (2005). Sağ El, Sol El. (A.Turan,Çev.). İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Soysal, Ş., Arhan, E., Aktürk, A., & Can, H. (2007). El tercihi ve el tercihini belirleyen etkenler. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 1(2), 60- 68. Erişim: 1 Haziran 2015, <http://tchdergisi.org/index.php/tchd/article/view/88>

Weber, S. (2005). Solak Çocukların Eğitimi. (A. Kanat, Çev.). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Yolcu, E. (2010). Sanat Eğitiminde Yaratıcılık. Kazım Artut (Ed.), *Güzel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri içinde*. (s. 31-88). Ankara: Anı Yayıncılık.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: Stabilo "Easyergonomi" serisi kalemler, 2015, <http://www.stabilo.com> sayfasından erişilmiştir.

Görsel 2: Stabilo "Easyergonomi" serisi boya kalemleri, 2015, <http://www.stabilo.com> sayfasından erişilmiştir.

Görsel 3: Fiskars Classic sol elle kullanım için genel amaçlı makas, 2015, <http://www.fiskars.com> sayfasından erişilmiştir.

Görsel 4- 5: Sağ ve sol el kullanımına uygun olarak tasarlanmış fotoğraf makinesi 2015, <http://www.letsgodigital.org> sayfasından erişilmiştir.

Görsel 6: Hisar sol el kullanımına uygun cezve, 2015, <http://hisar.com.tr> sayfasından erişilmiştir.

Görsel 7: Sol el kullanımına uygun tasarlanmış mutfak gereçleri, 2015, <http://www.anythingleft-handed.co.uk> sayfasından erişilmiştir.

Görsel 8: Solak Kol Saati, 2015, polyvore.com sayfasından erişilmiştir.